

pa niso našle ... , Ker pa niso ... Dalmatin je prvotno deležniško zvezo razrešil drugače: *Nas so tudi pretrafhile ene Shene téh našlih, katere fo sguda bile pèr Grobu, inu néso našhle njegoviga telefa, te fo prihkle inu pravio ...* Za njim ima tako Čandek in nasledniki; pa tudi za Japljem nasledniki niso sprejeli njegovega besedila, tako se je Burger vrnil skoraj po besedi k Dalmatinu: *Pa tudi ene shené našlih fo naš oftrafhile, ktere fo bile pred dnevam per grobu, in niso našhle njegoviga telefa, ter fo prihkle in rekle ...* Ko bi in ne bil tesno povezan v pomensko enoto z ostalimi členi takega veznika, bi ga ne mogli tako pogosto srečevati na začetku stavka in celo odstavka.

Kadar vežeta dva veznika vsak svoj stavek, je izgovor čisto drugačen. V stavku *Votlína je suha in, ker je ne doseže nobena sapica, tudi topla zraste melodija na in*, med vsem trajanjem odvisnika melodija poteka nekako na enaki ravni pod prejšnjo višino, da se potem zopet povzpne na prvotni višek in se spusti h koncu: *Votlína je súha in, ker je ne doséže nobéna sápicá, tudi tópla.*

Konec prihodnjic

Ivan Kolar

LITERARNI SPREHOD PO LJUBLJANI

OD VODNIKOVEGA TRGA DO TRGA REVOLUCIJE

Del trga pred nekdanjim licejskim poslopjem se je imenoval Šolski trg, pozneje Valvazorjev trg, od leta 1889 pa *Vodnikov trg*. V hiši št. 3 (vogalna hiša na Študentovsko ulico št. 2) je prebival čudaški učenjak dr. Jaka Zupan, profesor teologije in sodelavec Kr. Čbelice.

Na Vodnikovem trgu v hiši št. 5 v pritličju je stanoval Ivan Cankar, ko je prišel v prvi razred realke jeseni leta 1888. Mati mu je našla stanovanje tu pri »stricu Šimnu«, očetovem po pol bratu, ki je bil uradni sluga pri okrajnem glavarstvu. Ker pa mati ni mogla redno plačevati mesečne najemnine 10 gld, je stric nagnal nečaka ob novem letu. Ivan je pribežal vrn premražen in sestradan domov na Vrhniko in se ni več nameraval vrniti v Ljubljano v šolo, ker je bil ves zagrenjen zaradi tetinega očitanja revščine. Toda mati, ki je bila v materinski ljubezni močna, da bi sinu »premaknila Ljubljanski hrib, če bi mu preveč tiščal na Močilnik«, je z vero v sina premagala tudi to nesrečo in mu našla novo stanovanje (na Poljanskem nasipu).

Ciril-Metodova ulica št. 7. Tu je od aprila 1866 do božiča 1868 prebival pri kanoniku dr. Jan. Zl. Pogačarju Fran *Levstik*, ko je zbiral, študiral in urejal slovarsko gradivo za slovensko-nemški slovar. To delo se je vleklo že od Valentina Vodnika sem; gradivo so dalje nabirali študentje v licejki pod različnimi uredniki, a slovar nikakor ni mogel dozoriti. Za delo se je zavzel škof Wolf in ga materialno podprl. Zaupal je leta 1854 sestavo nemško-slovenskega slovarja Mateju Cigaletu, ki je to delo potem dokončal še do Wolfove smrti (1859) in je slovar naslednje leto izšel kot »Wolfov nemško-slovenski slovar«. Wolf je v testamentu volil veliko vsoto tudi za drugi, slovensko-nemški slovar. Deželni odbor je

izposloval pri novem škofu, dr. Jerneju Widmarju, da je imenoval (1865) poseben slovarski odbor pod predsedstvom kanonika dr. Jan. Zl. Pogačarja. Odbor je odkupil rokopisno slovarsko gradivo od Janeza Zalokarja, Oroslava Cafa in Frana Miklošiča in še drugo gradivo. Pogačar je poveril sestavo slovarja Fr. Levstiku (1. jan. 1866) in mu v aprilu dal v svoji kanonikatski hiši v podstrešni sobi še stanovanje, da je lahko v miru delal. Toda političnim prvakom je bil Levstik trn v peti zaradi kritik o njihovem političnem početju. Zagnali so hrup in skozi usta deželnega odbora uradno grajali odborovo in s tem posredno škofovo nepazljivost nad Levstikovo »nedelavnostjo« pri slovarju in zapravljanjem Wolfove dediščine »za nepotrebno stvar«, ki jo opravlja »ta politični hujskač in jezikovni norec«. Pogačar je očitke odločno zavračal, da kričači nimajo pojma o delu, ki ga je Levstik pri slovarju že opravil, in kakšnega truda zahteva to delo. Widmar je klonil pred politiki, odstavil Pogačarja in odbor razpustil. Levstik je s tem izgubil službo (31. decembra 1868) in bil zopet na cesti. V tistih časih je padla iz prvaških ust strašna kletev: »Pogine naj — pes!« Pogačar je čez nekaj let kot škof vnovič prevzel skrb za slovar in zopet ponudil uredništvu Levstiku; ta je bil sprva voljan sprejeti ponudbo, a jo je potem le odklonil; bil je tedaj že skriptor v licejki. Slovar pa je še četrto stoletja terjal množico sodelavcev, da je končno po devetletnem trudu Maksa *Pleteršnika* izšel 1894/1895 v dveh debelih zvezkih na blizu 2000 straneh. Do danes, po več ko šestdesetih letih, ta znameniti »pleteršnik« še vedno ni dočakal naslednika.

Na št. 9 je prebival od leta 1834 kanonik in knjižni revizor Jurij Paušek, tudi revizorski urad je imel tu; bil je hud nasprotnik Kr. Čbelice zaradi ljubezenske poezije (Prešernov sonet: An Pauschek und Stelzich!).

Zraven škofijske cerkve je stolno župnišče; v dolnjem delu hiše je bila knjigarna Slovenskega knjižnega zavoda; zdaj je knjigarna Cankarjeve založbe. V avstrijski dobi je bila tu »Katoliška knjigarna«, v prvi Jugoslaviji preimenovana v »Jugoslovansko«, med drugo vojno v »Ljudsko knjigarno«. Tod mimo po Semeniški ulici in mimo semenišča pridemo na *Pogačarjev trg*. V cerkvenem zidu na tej strani sta v nišah postavljena kipa prvega ljubljanskega škofa Krištofa Lamberga ter protireformatorja Tomaža Hrena. Na opornem stebru pod škofovim hodnikom v cerkev je plaketa s spominsko ploščo *Adamiču in Lundru*.

»Kresija«, hiša iz leta 1898. Na njenem prostoru je stal od 14. stoletja »meščanski špital«, ubožnica (hospital = zavetišče). Tega imena pa ta ustanova sploh ni zaslužila, ker je bilo ravnanje z mestnimi reveži skrajno mačehovsko. Dr. M. Kos je ovrigel s posrednimi dokazi trditev prejšnjih zgodovinarjev, da bi bila ustanoviteljica tega zavetišča ogrska kraljica Elizabeta, hčerka poljskega kralja Vladislava (»Srednješka Ljubljana«, 1955, 22, 23). Pripovedka o tem je temeljila na imenu špitalske cerkvice, ki je stala vzdolž Ljubljance. Tu je bilo v 16. stoletju središče protestantskega bogoslužja. *Trubar* je postal stolni pridigar leta 1535, a škof Krištof Ravbar mu je kmalu prepovedal pridiganje v stolnici zaradi očitnih reformatorskih nazorov. Poslej je pridigal v Elizabetini cerkvi in je ta ostala več desetletij zbirališče protestantov. Ko je za Ravbarjem († 1536) postal škof Frančišek Kacijanar, ki je bil protestantom naklonjen, je *Trubar* zopet pridigal tudi v stolnici in postal celo kanonik (1542),

seve z Bonomovo pomočjo. Dve leti nato je zasedel škofijsko stolico Ferdinandov dvorni kaplan Urban Textor (Tkalčič), hud nasprotnik protestantizma, posebno po cerkvenem zboru v Tridentu in Bologni (1545 do 1547). Dal je zapreti jeseni 1547 kanonika Pavla Wienerja, Jurija Dragolica in prošta Lenarta Mertlica; ta je v ječi na gradu naslednje leto umrl, a Trubar in Rokavec sta se pravočasno umaknila. Toda čez dobro desetletje se je Trubar vrnil spet v Ljubljano, organiziral Slovensko cerkev, izdal Cerkovno ordnino (uredbo) in bil prvi superintendent (= vrhovni nadzornik ali po katoliško škof). V tej dobi je bil ljubljanski škof Peter pl. Seebach (1558—1568), ki je bil tudi sam protestantizmu naklonjen in se za Ljubljano ni veliko menil, ker je najraje bival v Gornjem gradu. V tem času je prišel Trubar v Ljubljano, najprej od junija do septembra 1561, drugo leto je prišel, namenjen za stalno, a je mogel ostati le od junija 1562 do julija 1565. Medtem je umrl protestantizmu naklonjeni vladar Ferdinand (23. VII. 1564) in nasledil ga je sin Maksimilijan, ki je tudi simpatiziral s protestantizmom. Toda nadvojvoda Karel je kljub temu Trubarja pregnal. Dve leti nato se je Trubar še enkrat za kratko dobo vrnil v Ljubljano (1567), bilo je to poslednjikrat. Konec stoletja je prinesel konec luteranstvu v kranjski deželi. Nadvojvoda Ferdinand je izdal 29. X. 1598 ukaz za izgon protestantov. Škof Hren je dva dni nato (na praznik vseh svetnikov) priredil slovesno procesijo iz stolnice v Elizabetino cerkev, tu razbil krstni kamen, raztrgal cerkvene knjige in nato opravil slovesno mašo. V cerkvi pokopane protestantske mrliče je dal izkopati in njihove kosti pometati v Ljubljanico. Med temi je bil pokopan n. pr. Herbart grof Turjaški, ki je po dvajsetletnih bojih s Turki padel leta 1575 v bitki pri Budaški. Turki so mu odsekali glavo in jo nagačeno poslali sultanu v Carigrad. Ta jo je za drago odkupnino vrnil Turjačanom. Hren je dal razdejeti tudi glavno protestantsko pokopališče na prostoru današnjega Kolizeja ob Gosposvetski cesti. Sicer so protestantje pokopavali svoje mrliče tudi pri Sv. Petru.

V poslopje meščanskega Špitala se je leta 1792 naselil okrožni urad (Kreisamt = kresija). Tu je služboval kot šolski komisar A. T. Linhart. Leta 1849 je bil urad razpuščen.

Ulica do magistrata se je imenovala poprej »Špitalska«, leta 1905 so jo preimenovali v *Stritarjevo*, za Stritarjevo 70-letnico v naslednjem letu. V Stritarjevi ulici št. 7 (po potresu nova hiša) je bila gostilna pri »Prmetu«, imenovana »narodni hlev«; v nji so se zbirali Levstik, Jurčič, Zarnik, Graselli, Tavčar. Na voglu (št. 9, zdaj nova hiša) je bila kavarna »Švica« (Zur Schweiz); semkaj je zahajal tabor prvakov: Bleiweis, Costa, Malavašič, Toman, Svetec. Po letu 1876 se je imenovala kavarna »Valvazor«, po potresu se je preselila v prostore današnje Centralne lekarne ob Prešernovem spomeniku in se 1905, ob odkritju Prešernovega spomenika, preimenovala v »Prešernovo kavarno«. Valvazorja Ljubljancani sploh radi preganjajo: najprej se je imenoval po njem sedanji Vodnikov trg, potem tisti pred Križankami, zdaj ima ulico med Narodnim muzejem in Veselovo ulico.

Med Cankarjevim nabrežjem in rotovžem je ozka Ribja ulica, nekoč tržišče krakovskih ribičev. Nekdanja gostilna v hiši št. 6 je nosila ime »Pri zlati ribi«. Hiša je znamenita zaradi starosti, ki jo izpričuje nad

njenimi vrati letnica 1528 z grbom prvega posestnika Volbenka Polža (Wolfgang Posch). Ne manj znamenita je tudi zato, ker je v njej prebival Trubar po drugi vrnitvi iz pregnanstva v domovino leta 1562.

Cankarjevo nabrežje se je imenovalo v dobi mestnega obzidja »za zidom«, ker je tu od Čevljarskega do Špitalskega mostu (zdaj Tromostovje) potekal zid. Tam v hiši št. 9 je bil doma Prešernov sošolec in prijatelj Jakob Traun; to je tisti »izza zida Jakec«, ki mu je Prešeren zložil šaljivo slovensko pesem z nemškim posvetilom »Prophetischer Trost für den Traun im Jahre 1825« (Preroška tolažba za Trauna v letu 1825). Študentje so ji našli napev in jo imenovali »Zarjovena d'vičica«. Pesem meri na prijateljevo neuspešno prizadevanje, da bi si naklonil ljubezen lepe Dunajčanke, pri kateri je stanoval (gl. Kidrič, Prešernov album, str. 280). V isti hiši v prvem nadstropju je imel gostilno »oče Eržen«, imenovan »Črni Jurij«. Sem je rad zahajal Prešeren poslušat petje krakovskih in trnovskih ribičev.

Srednji most Tromostovja je iz leta 1842, imenovan v stari ljubljansčini Špitalski most; stranska mostova je postavil arhitekt Plečnik po prvi svetovni vojni, od tedaj ime Tromostovje. Pred enim stoletjem je tu zastavil svojo »Pot iz Ljubljane v Šiško« Fran Erjavec kot satiro na dolgočasne potopisce, ki so z uro v roki merili potovanje po ulicah, zanimivosti pa niso opazili (Sl. Glasnik 1859).

Na Prešernovem trgu stoji *Prešernov spomenik*, delo kiparja Ivana Zajca, slovesno odkrit 10. septembra 1905; navzoča je bila tudi pesnikova hči Ernestina Jelovškova, stara tedaj 63 let. Na desni strani spomenikovega podstavka je upodobljen v bronastem reliefu prizor iz Krsta pri Savici: Črtomirovo slovo od Bogomile, na levi strani pa pesnikov »Ribič«. Spomenik je vzbudil ostre kritike in polemike. Z umetniškega stališča je obsojal Cankar neduhovno in šablonsko podobo pesnikovega lika: »... Tisti neumetnik je bil poklican, da ustvari spomenik, zato ker je bil po svoji brezosebnosti, po praznoti svoje duše in dolgočasnosti svojih misli najbolj soroden svojim delodajalcem in času, v katerem je živel. Vsaka knjiga, slika in vsak kip je spomenik dobe... Lepa in velika je bila misel, da se postavi Prešernu spomenik, ki bi bil spomenik narodove ljubezni. Toda... iz spomenika narodove ljubezni je postal nenadoma spomenik klavrne dobe« (»Krpanova kobilica«, satirični članek »Prešeren«). Z enakega stališča je kritiziral takšno zamisel spomenika dr. Ivan Prijatelj v članku »Prešernov spomenik v Ljubljani« (NZ 1904/05). In podobno še drugi kritiki. — Z druge strani pa je obsojal spomenik knezoškof dr. A. B. Jeglič iz versko-moralnih pomislekov zaradi gole muze nad pesnikovim likom. Temu je odgovoril šaljivi časopis »Osa« z Gasparijevo karikaturo in zraven s satirično pesmijo na »muzo nesramno, boso vrhu kamna«; ponatis karikature v Kidričevem »Prešernovem albumu«.

Frančiškanska cerkev z impozantnim pročeljem, kakršna je danes, je bila polagoma dograjena šele v začetku prejšnjega stoletja. Sprva je stala tu cerkev s samostanom obutih avguštincev (od 1366). Zaradi turških vpadov so morali prebivalci podreti zgradbe zunaj mestnega obzidja, tako tudi ta samostan (1494), da bi Turki ne imeli zaklonišča. Eremiti so se naselili znotraj obzidja pri Sv. Jakobu in potlej odšli na Reko. Leta 1628 so se vrnili in si zopet tu zgradili novo cerkev in samostan, a že v nasled-

njem letu jim je zgradbo uničil požar. Nova stavba se je do današnje oblike razvijala okrog 150 let in so jo dogradili šele frančiškani, ki so se preselili semkaj leta 1785. V tem samostanu je živel skladatelj p. Hugolin *Sattner* (1851—1934). Med prvo vojno je našel tu zavetje jezikoslovec p. Stanislav *Škrabec*, ko je moral zapustiti samostan v Kostanjevici pri Gorici, ki je bil obstreljevan z italijanske fronte; še pred koncem vojne je tu umrl 5. oktobra 1918.

Na vrhu klanca Miklošičeve ceste je stala tik cerkve in pred današnjim »Unionom« (od leta 1611) hišica z gostilno »Pri Štefanu«. V dveh pritličnih sobah z razgledom na jug (proti mostu) je prebival v svojih zadnjih letih *Valentin Vodnik* in tu umrl 8. januarja 1819. Zraven te hiše je stala druga hiša z gostilno »Pri citroni«; tu so se shajali sredi prejšnjega stoletja domači politiki in slovenski narodnjaki (*Bleiweis*, *Sveteč*, prof. *Martinjak*, *Malavašič* idr.); sem so zahajali v slovensko družbo tudi izvenljubljski kulturni delavci (*Miklošič*, *Vraz*, *Vuk Karadžić*). Po poročilu zgodovinarja I. Vrhovnika se je v tej družbi razvnela slovenska iskra, spočeta v *Zoisovem* krožku, v politično idejo *Zedinjene Slovenije* (1848), tako da so ob navdušenju za ustavo krstili gostilno z novim imenom »Pri konstituciji« (hiša porušena 1897).

Wolfova ulica (do 1890: *Gledališka ul.*). Na št. 4 je imela do nedavnega prostore gostilna »Pri belem volku« (že iz 18. stoletja); v prejšnjem stoletju se je tu shajala »v štalici«, *Prešernu* posvečeni sobi, *Jurčičeva* družba: dr. *V. Zarnik*, dr. *H. Dolenc*, *A. Praprotnik*, *I. Resman*.

Na št. 6 (levi del hiše) je bilo domovanje *Prešernove* »*Lavre*«, last *Primčevih* (od 1777 do 1873). *Anton Primic* se je ob poroki z *Julijano Hartl* naselil v *Stritarjevo* ulico. *Julijana* se je z obema otrokoma preselila sem v dom *Primčevih* šele po smrti svoje tašče *Terezije* (1822). Pozneje so dokupili desno hišo, jo priključili in vrata obeh hiš razširili v ena; danes je tod skoz prehod na *Titovo* cesto. V prvem nadstropju za petorico levih oken je prebivala *Julija* v dobi *Prešernove* velike ljubezni, ki se je sprožila usodno véliko soboto v letu dvakrat devet sto triintridesetem in jo je zaključila grenka izpoved »Prosto srce« v maju 1838. Leto dni potem je *Julijo* in *Jožefa Scheuchenstuela* poročil knezoškof *Wolf* v kapeli škofijskega dvorca. Živela sta v tej hiši, tu so se jima rodile vse tri hčere in sin, potem se je (1850) vsa družina z *Julijino* materjo vred preselila v *Novo mesto*. *Julija* je tam umrla 1864 in je pokopana na *šmihelskem* pokopališču.

Št. 12: *Oražnov dom*, zapuščina zdravnika dr. *Ivana Oražna* († 12. III. 1921) za študentski dom medicincem; univerzitetna uprava ga je prevzela 5. III. 1924. Na tem prostoru je stala in segala do srede ulice (še do 1898) enonadstropna hiša z gostilno »Pri belcu« (*Zum weissen Rössel*, po domače *Reselbirt*), imenovana tudi »*Vagon*«, last *pivovarnarja Auerja*. Tu se je shajala *Jurčičeva* družba, ki je pisateljica pomagala s političnimi podlistki, zlasti *Janko Kersnik* in dr. *Val. Zarnik*, jezikoslovca profesorja *Pleteršnik* in *Bartl*, zgodovinar *S. Rutar* idr.

Na št. 5 je v prejšnji hiši prebival *Prešeren* kot slušatelj drugega letnika liceja (1820/1821). V današnji hiši (sezidani po potresu) je prebival v zadnjih letih svojega življenja znameniti pravnik ter strokovni in leposlovni pisatelj *Fran Milčinski* (1867—1932); tu je imel svojo odvetniško

pisarno, ko je bil upokojen kot član vrhovnega sodišča; prej je več let prebival v Oražnovi hiši.

Trg revolucije (prej Kongresni trg). Do 1820 je bil v spodnjem koncu Zvezde kapucinski samostan. Leta 1821 je imela v Ljubljani kongres »sveta zveza« (ali »sveta aliansa«) proti uporom narodov zoper absolutizem vladarjev. Pred kongresom evropskih vladarjev »svete zveze« so že razpadajoči samostan porušili in prostor počedili. Po kongresu je bil zasajen v obliki zvezde drevored s kostanji. V zadnjih letih pred drugo vojno je mojster Plečnik »Zvezdo« moderniziral. V hiši št. 2 je dr. Ev. Krek ustanovil privatno dvoletno trgovsko šolo. To šolo je obiskoval 1911/1912 tedaj 18-letni kmetski fant Lovro *Kuhar*, poznejši veliki pisatelj *Prežihov Voranc*.

V hiši št. 5 (v zadnjem delu hiše, v prvem nadstropju) v sobi z razgledom na Ljubljano, je prebival Ivan *Cankar* dva meseca pred smrtjo; v noči z 28. na 29. oktober je padel po stopnišču in se nevarno pobil na tilniku. Najprej ga je vzela na svoj dom Milena Rohrmanova na Trubarjevi cesti 28, dr. Lojz Kraigher pa ga je odpravil v bolnišnico na kirurški oddelek. Dne 18. novembra je zapustil bolnišnico, a že čez teden dni (25. novembra) se je moral vrniti, zdaj na interni oddelek. Imel je uničena pljuča in je bil telesno splošno oslabel; po 17 dneh je 11. 12. 1918 umrl.

Hiša št. 7 je last in sedež *Slovenske Matice* od maja 1879. V začetku prve vojne je avstrijska policijska oblast zaplenila vse Matično premoženje zaradi Podlimbarskega romana »Gospodin Franjo«, ker je v njem pisatelj naslikal pravo podobo avstrijske politike v podjarmljeni Bosni. Pisatelju je vojaško sodišče vzelo oficirski čin stotnika in penzijo ter ga poslalo v Ober-Hollabrunn, potem v Pulkavo na Dolnjem Avstrijskem. Tam je Podlimbarski umrl zadnji dan pred izpustom iz konfinacije, 19. septembra 1917; po vojni je bilo njegovo truplo prepeljeno v Ljubljano (1922) in slovesno pokopano na stroške Slovenske Matice in Ciril-Methodove družbe. Pogrebni obred je opravil msgr. Tomo Zupan prvokrat v slovenskem jeziku. Zaradi »Gospodina Franja« je bil več mesecev v preiskovalnem zaporu tudi tedanji predsednik SM dr. Fran Ilesič. Po cesarjevi splošni amnestiji pod pritiskom vojnih neuspehov je Matica obnovila delo še pred koncem prve vojne (1917).

Na stavbišču današnje »Filharmonije« je stalo *Deželno stanovsko gledališče* od 1765 do 1887. Sezidali so ga na prostoru bivše jahalnice ob vicedomskem dvorcu. Prostora je imelo za 850 ljudi, kar je zadostovalo za takratno Ljubljano z 8000 prebivalci. Uporabili so zunanje zidove jahalnice in ob njih namestili leseno opremo odra, lože v dveh vrstah in stopnišče. Gostovale so nemške in italijanske potujoče igralske družine. Posebej po Zoisovem prizadevanju so kdaj pa kdaj zapeli tudi kako slovensko pesem, včasih Zoisov prevod. Za nas je največjega pomena veseli dogodek v tej hiši, *rojstvo slovenske dramatike in gledališča*. Linhart je tu uprizoril 29. decembra 1789, v letu francoske revolucije, *Županovo Micko* in doživel po novem letu še reprizo. Plastično zgodovinsko podobo tega začetka slovenske drame kažejo Krefтови »Kranjski komedijanti«.

V sezoni 1790/1791 so se začele redne predstave nemških poklicnih igralcev. V letu 1792 so uprizarjali že Shakespearovega Kralja Leara, Hamleta in Macbetha, Schillerjeve Razbojnike, Kovarstvo in ljubezen,

Lessingovo Emilijo Gallotti. Med francosko okupacijo so uprizarjali le italijanske, potem zopet mešano nemške in italijanske predstave. V kongresnem letu (1821) so nastopili n. pr. Italijani s »Seviljskim brivcem«. Tedaj je bil direktor Gašpar Mašek (r. 1794 v Pragi, umrl 1873 v Lj.). V Prešernovi dobi so gledališče temeljito prenovili; novi oder, dekoracije in kulise je naslikal M. Langus. Uprizarjali so »Ustanovitev Ljubljane« (Die Gründung Laibachs), dramo o celjskih grofih, Nestroyevega Lumpacija vagabunda, Rossinijevega Othella in Cenerantulo (= Pepelka), Raupachovega Mlinarja in njegovo hčer ipd.

Čeprav je bilo gledališče last kranjske dežele, torej last slovenskega ljudstva, je nemška nadutost preprečila uprizarjanje slovenskih predstav, in sicer tako, da so Nemci imeli v zakupu abonma na lože in glavne sedeže, ki jih pa niso dovolili uporabljati obiskovalcem slovenskih predstav. Levstikovo Dramatsko društvo se je zato utaborilo s stalno diletantsko igralsko družino na odru Narodne čitalnice (danes hiša na Titovi c. 3). Nemško gledališče je zgorelo ob požaru 17. februarja 1887. Kranjski deželni zbor je sezidal novo gledališče, današnje operno poslopje, leta 1892.

Mimo Filharmonije na levi drži proti Ljubljani stopnišče, imenovano *Gledališka stolba*; v imenu je še spomin na nekdanje gledališče.

V hiši št. 3 je bila 1872 nastanjena »Narodna tiskarna«; tam se je tiskal politični dnevnik »Slovenski Narod«, ki mu je bil tedaj urednik Josip Jurčič; ta je stanoval v prvem nadstropju v sobi proti Ljubljani in tu umrl 3. maja 1881 (glej Debevčeve »Vzore in boje«).

Na Trgu revolucije št. 11 stoji zdaj glavno poslopje *slovenske univerze*, sedež rektorata in dekanatov fakultete. Slovenska univerza je bila ustanovljena 17. julija 1919 z zakonom, izglasovanim na seji začasnega narodnega predstavništva ~~pro~~ Jugoslavije.

Slavistika je imela v južnozahodnem voglu stavbe (ob Vegovi in Peternelovi ulici) v drugem nadstropju prostore za knjižnico »Slovenskega seminarja« in seminarske vaje, glavna predavanja pa so bila v vzhodnem traktu v prvem nadstropju v sobi št. 77 ter v zbornični dvorani. Predavanja so začeli 1. decembra 1919 dr. I. Prijatelj, dr. Fr. Ramovš, dr. R. Nahtigal, naslednje leto je prišel še dr. Fr. Kidrič, dalje dr. A. Stojičević, dr. N. Preobraženski in dr. V. Burian. Od leta 1941 so predavanja v NUK.

Poprej se je imenovalo to poslopje Deželni dvorec, zgrajen leta 1902, sedež deželnega glavarstva, ki je vodilo in nadziralo okrajna glavarstva. V južnem traktu ob Peternelovi ulici je zbornična dvorana, kjer so do razpada Avstro-Ogrske zborovali deželni poslanci, zdaj je to slavnostna dvorana in predavalnica. V prvem nadstropju na pročelni strani je uradovalec deželni glavar.

V 14. stoletju je bil tu sezidan vicedomski dvorec; vicedom je bil zastopnik vladarjevega namestnika (deželnega kneza) in upravitelj deželnoknežjega imetja (domén in mitnic). V Trubarjevi dobi je bil vicedomski tajnik Matija Klombner (1548/1549), ki je bil že od 1527 središče protestantsko mislečih meščanov in njegova hiša njihovo zbiralništvo; bil je nekaj časa deželni pisar in tajnik deželnega sodišča, a leta 1560 je izgubil vse službe in devet let nato umrl.

Dalje prihodnjic